

REFLEXIÓNS DUN EDUCADOR AMBIENTAL SOBRE O "PRESTIGE"

Pablo Ángel Meira Cartea*

Pode parecer que as relacións entre "incidentes" como o provocado polo Prestige e a EA (EA) son máis diferidas e distantes do que realmente son. Naturalmente, trátase dunha manifestación "localizada" dunha problemática moito máis ampla que adoitamos identificar como crise ambiental e que non é máis que a arritmia cada vez máis evidente entre os procesos socioeconómicos que se supón garanten o noso benestar e os procesos ecolóxicos indispensables para que ese benestar sexa posible.

É difícil convencer a unha sociedade opulenta (relativamente) como a galega de que a clave de problemas como o do Prestige non está só na incompetencia dos gobernantes senón no propio modelo.

Na medida en que ocorren catástrofes ecolóxicas, a EA vese aludida e, incluso, cuestionada. Un dos interrogantes que podemos formular é se realmente facemos EA ou, dito doutro modo, se non estamos facendo unha EA meramente cosmética, superficial, centrada máis nos efectos que nas causas, unha EA "dentro dunha orde", unha EA que a mesma realidade se encarga de arrasar periodicamente en Galicia en forma de mareas negras, vacas tolas, urbanismo salvaxe, pragas de incendios forestais, etc. Este sería un primeiro punto de vista. Sei que moitos educadores e educadoras ambientais sentiráanse identificados: é extremadamente difícil convencer a unha sociedade opulenta (relativamente) como a galega (ou calquera outra occidental) de que a clave de problemas como o que padecemos non está só na incompetencia dos gobernantes de aquí ou de alí, na vulneración das leis, na fragilidade da tecnoloxía, na cobiza das empresas...

senón no propio modelo, agora globalizado, que nos permite unha calidade de vida só perturbada cando nos manchamos os pés de crú ou temos que mirar de esguello a chuleta de vaca do prato. As catástrofes non son máis que incidentes críticos que, de cando en vez, acentúan unha problemática máis de fondo.

O errático periplo do Prestige obedece a unha lóxica mediática: canto máis lonxe e máis fondo menos impacto... mediático

En 1992, cando o embarrancamento do Mar Exeo na Coruña, estabamos en pleno curso da materia de EA que imparto na Universidade de Santiago. Como non podía ser menos, aquel suceso converteuse no eixo central das clases. Despois de chamar a atención sobre a contradición fundamental que se desvela con este tipo de catástrofes decidimos buscar outros puntos de vista que poideran ser máis constructivos na medida en que nos permitisen aprehender a lóxica destes sucesos e as súas implicacións educativas nun sentido amplo.

Cómpre dicir que a vía de información principal sobre a problemática ambiental son os medios de comunicación. Son estes tamén a principal vía de achegamento a incidentes como o que agora nos altera... salvo que o que presentan os medios non é a "realidade", senón unha representación mediada e mediatizada da mesma. Ofrecen un mosaico increíblemente complexo onde se mesclan imaxes e palabras, artigos de opinión e novas, expertos e cidadáns máis ou menos indignados, empresarios e traballadores... Co acopio deses elementos, aparentemente amorfos, a cidadanía constrúe a súa imaxe do que está a suceder, unha imaxe que adoita ser bastante homoxénea.

Guía para a próxima catástrofe

¿Existen algunhas claves para entendermos a lóxica, se é que a hai, deste proceso de aprehensión da realidade? É posible que si. A idea non é nosa pero si, creo, que a afinamos a partir do seguimento que fixemos naquelas clases de EA de finais do 1992. Dreitzel, un estudioso alemán dos comportamentos sociais perante as situacións de risco, elaborou o que denominou "guía para a próxima catástrofe". Esta guía establece unha pauta de cinco pasos que, segundo el, seguiríanse indefectiblemente no procesamento institucional e mediático de catástrofes ecolóxicas. Nós, a partir da análise do embarrancamento do Mar Exeo, engadímoslle un paso máis para quedar como segue:

- Os máis afectados polo accidente serán, previsiblemente, os últimos en se decatar.** Pensemos, por exemplo, na sorpresa que se levaron moitos habitantes da Costa da Morte,

Os medios de información son a principal vía de achegamento a accidentes como o do Prestige... salvo que o que presentan os medios non é a "realidade", senón unha representación mediada e mediatizada da mesma

cando podían ver o Prestige, que supostamente derivaba mar adentro, dende as fiestras das súas casas.

2. **As informacións iniciais tenderán a quitarlle importancia ós riscos e perigos existentes.** As de Arias Cañete ou de López Veiga, negando ou minimizando as repercusións da catástrofe son tan paradigmáticas como as dun "xestor da catástrofe" en 1992, cando afirmou que o 99% do fume producido polo incendio do Mar Exeo era vapor de auga e CO₂ (¿e o 1% restante?).
3. **Nos primeiros momentos existirán promesas sobre a cobertura económica e de compensación dos danos sobre as persoas e as propiedades.** O caso actual é "de libro", pero convén recordar que, cando embarrancou o Mar Exeo na Coruña, aínda non se tiñan cobrado as indemnizacións do Urquiola e agora tamén estaban por cobrar as do Mar Exeo...
4. **O accidente será atribuído a un "erro humano", un "erro de mantemento", ou a un erro facilmente subsanable dalgún elemento técnico, a fin de que non se poña en cuestión o sistema que comporta tales riscos.** Resulta patética a imaxe do capitán do Prestige detido pola Garda Civil reflectida polos medios; vén ser o equivalente á célebre "cabeza de turco", o que non deixa de ser unha ironía sendo de nacionalidade grega. A cuestión do "dobre casco" xa se paseou polos medios en 1993, pero o que non se di é que tamén os barcos de dobre casco se afunden.
5. **En tódalas investigacións posteriores haberá intentos de encobrimento e minusvaloración dos danos.** Eso é o que fixo os primeiros días a Consellería de Pesca ó limitar o número de pescadores afectados e, polo tanto, o dos potenciais receptores de axuda económica, ou o executivo español ó negar a evidencia da marea negra e falar de "fios de plastilina" ou "manchas ailladas..."
6. **Cando finalice a investigación será moi pouco ou nada o que cambiará.** Lamentablemente, esta lección xa a temos ben aprendida.

¿Cal é o obxectivo deste modelo? Desvelar os mecanismos de "minimización da percepción do risco" que se utilizan sistematicamente para limitar o impacto na opinión pública de catástrofes como a que nos afecta. O poder "educativo" deste modelo

é considerable. A mensaxe que se pretende facer chegar á cidadanía é a seguinte: dentro do malo todo está baixo control, sere-mos capaces de limitar primeiro e eliminar despois as consecuencias negativas; non é preciso, polo tanto, adoptar cambios máis radicais (que son ademais máis custosos... ¿para quen?).

Quizais conveña engadir un novo paso para completar este modelo: tratarase de afastar o máis posible a orixe da ameaza do punto de vista da poboación (nunca burda estratexia de "ollos que non ven corazón que non sente"). O errático periplo do Prestige (é unha pena que o capitán non se chamase Ulises) primeiro cara o noroeste, despois cara ó sur... chegándose a falar -no colmo da perversión global- de que podería recalar nun porto africano, obedece máis a unha lóxica mediática que a outro tipo de consideracións (técnicas, ecolóxicas, económicas...): canto máis lonxe e máis fondo menos impacto... mediático.

A acentuación da sensibilidade ambiental da cidadanía que provocan catástrofes como a do Prestige, se somos capaces de desvelar as causas profundas, pode servir para mellorar e mobilizar os niveis de conciencia e de cultura ambiental

Un colega dicíame que catástrofes como esta cuestionan toda a EA que se está a facer (que, por certo, non é moita). Estou e non estou de acordo con esta afirmación. Por unha parte, si é certo que quedan en carne viva as contradicións nas que nos movemos na EA; pero tamén o é que a acentuación da sensibilidade ambiental da cidadanía, se somos capaces de desvelar as causas profundas e a manipulación que se produce na súa percepción do problema, pode servir para mellorar e mobilizar os niveis de conciencia e de cultura ambiental. Trátase, en última instancia, de construír unha imaxe menos inxenua e máis realista do tipo de **cambios sociais e políticos** que tan urxentemente necesitamos aquí en Galicia, no contorno europeo e a nivel global. ■

Pablo Ángel Meira Cartea é Presidente da Sociedade Galega de Educación Ambiental Profesor de EA da Universidade de Santiago de Compostela